

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૧૫] ૨ એસ.સી.આર. ૭૯૪

ભાર્ગવ એન્ડ એસોસિએટ્સ પ્રા. લિ. અને અન્ય.

વિરુદ્ધ

નિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ ૫૦૯૯/૨૦૦૮)

૧૦ માર્ચ, ૨૦૧૫

[વિક્રમજીત સેન અને સી. નાગપ્પન, ન્યાયમૂર્તિઓ]

ધ રાઈટ ટુ ફ્રેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન રિહેબિલિટેશન એન્ડ રીસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ – કલમ ૨૪(૨) – હેઠળ સંપાદન કાર્યવાહીનું રદબાતલ થવું – ક્યારે જાહેર કરી શકાય – કોર્ટે ઠેરવેલ કે: ૧૮૯૪ ના એક્ટની કલમ ૧૧ હેઠળના એવોર્ડનું તથ્ય સ્થાપિત થવું જોઈએ અને

સદર એવોર્ડ એક્ટના અમલના પાંચ વર્ષ પહેલાં પસાર કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ – એકવાર ઉપરોક્ત સ્થાપિત થઈ જાય, જો કબજો લેવામાં આવ્યો ન હોય અથવા વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોય, તો કાર્યવાહી રદબાતલ થયેલી ગણવામાં આવશે – હાલના કેસમાં, જમીન માલિકોની રજૂઆત છે કે કાં તો કબજો હજુ પણ તેમની પાસે છે અથવા રાજ્ય દ્વારા વળતર આપવામાં આવ્યું નથી – જમીન માલિકો દ્વારા કલમ ૨૪ હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરવાની દરખાસ્ત – ગુણવત્તામાં પ્રવેશ્યા વિના, જમીન માલિકોને જો કલમ ૨૪ હેઠળના હુકમો તેમના હિતની વિરુદ્ધ હોય તો અપીલ પુનઃજીવિત કરવા માટે અરજ કરવાની સ્વતંત્રતા આપીને અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો – આમ, જમીન માલિકોને કલમ ૨૪ ના લાભ માટે યોગ્ય ફોર્મ/કોર્ટમાં યોગ્ય કાર્યવાહી શરૂ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી – લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૮૪ – કલમ ૧૧.

રેડિયન્સ ફિનકેપ (પી) લિ. વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, ૨૦૧૫(૧) સ્કેલ ૬૭૭; અરવિંદ બંસલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, ૨૦૧૫(૩) સ્કેલ ૨૦૦; કરનાઈલ કૌર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૨૦૧૫) ૧ જે.ટી. ૩૭૭ – પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

પુણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ હરકચંદ મિસીરીમલ સોલંકી, ૨૦૧૪(૧) એસ.સી.આર. ૭૮૩ : (૨૦૧૪) ૩ એસ.સી.સી. ૧૮૩; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ શિવ રાજ, (૨૦૧૪) ૬ એસ.સી.સી. ૫૬૪; ધિમલા દેવી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૨૦૧૪) ૬ એસ.સી.સી. ૫૮૩; રાજીવ ચૌધરી એચ.યુ.એફ.

વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૨૦૧૫ એ.આઈ.આર. ૬૧૪; રાજીવ ચૌધરી એચ.યુ.એફ. વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [સિવિલ અપીલ ૮૭૮૬/૨૦૧૩, ૦૬/૦૨/૨૦૧૫ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ] – સંદર્ભિત.

કેસ લો સંદર્ભ

૨૦૧૪ (૧) એસ.સી.આર. ૭૮૩	સંદર્ભિત	પેરા ૨
(૨૦૧૪) ૬ એસ.સી.સી. ૫૬૪	સંદર્ભિત	પેરા ૨
(૨૦૧૪) ૬ એસ.સી.સી. ૫૮૩	સંદર્ભિત	પેરા ૨
૨૦૧૫ (૧) સ્કેલ ૬૭૭	પર આધાર રાખવામાં આવેલ	પેરા ૨
૨૦૧૫ (૩) સ્કેલ ૨૦૦	પર આધાર રાખવામાં આવેલ	પેરા ૨
(૨૦૧૫) ૧ જે.ટી. ૩૭૭	પર આધાર રાખવામાં આવેલ	પેરા ૨
૨૦૧૫ એ.આઈ.આર. ૬૧૪	સંદર્ભિત	પેરા ૨

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસ્ટિક્શન: સિવિલ અપીલ ૫૦૯૯/૨૦૦૮

દિલ્લી ખાતેની દિલ્લી હાઈકોર્ટના ૨૫/૦૮/૨૦૦૫ ના સિવિલ રિટ પિટિશન ૫૬૦૯/૨૦૦૨ સાથે સિવિલ અપીલ ૫૧૨૬/૨૦૦૮ ના ચુકાદા અને હુકમથી.

અપીલકર્તાઓ તરફે સલિલ સાગર, દુષ્યંત પરાશર, સૂર્ય કાંત, સુરેશ સી. ગુપ્તા, અભિનવ સિંહ, સમર્થ સાગર, બિરેન્દ્ર કુમાર મિશ્રા.

સામાવાળાઓ તરફે રચના શ્રીવાસ્તવ, ઉત્કર્ષ શર્મા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ વિક્રમજીત સેન દ્વારા આપવામાં આવેલ.

૧. આ અપીલો મૂળરૂપે લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની જોગવાઈઓના આધારે રાહત મેળવવા માટે દાખલ કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, ધ રાઈટ ટુ ફ્રેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન રિહેબિલિટેશન એન્ડ રીસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ ના ઘડતર પર, અહીં અપીલના આધારો ૨૦૧૩ ના સદર એક્ટની કલમ ૨૪(૨) હેઠળની કાર્યવાહીમાં પરિવર્તિત થયા હતા, જેમાં તે હેઠળ સંપાદન કાર્યવાહી રદબાતલ કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી.

૨. સમાન સ્થિતિ ધરાવતી અપીલો એટલે કે સિવિલ અપીલ ૫૦૫૪/૨૦૦૮ અને અન્ય જોડાયેલ અપીલો, એટલે કે સિવિલ અપીલ ૫૧૦૦, ૫૨૮૩, ૫૧૦૫-૫૧૨૪, ૫૧૦૧-૫૧૦૪, ૫૦૫૩, ૫૦૫૦, ૫૦૫૨/૨૦૦૮, ૩૨૭૯, ૩૨૮૦/૨૦૧૨, ૫૧૨૭-૫૧૨૯, ૫૧૨૫, ૫૦૫૧/૨૦૦૮ અને ૩૨૭૮/૨૦૧૨ નો નિકાલ આ અવલોકનો અને નિર્દેશો સાથે કરવામાં આવ્યો છે, જે અમને પ્રશંસનીય અભિગમ જણાય છે –

"આ તમામ અપીલો ધ રાઈટ ટુ ફ્રેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન રિહેબિલિટેશન એન્ડ રીસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ ના અમલ પહેલા સ્વીકારવામાં આવી હતી. તેના અમલ પછી, અપીલકર્તાઓએ તેમના પડકારની દિશા બદલી – મૂળરૂપે લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ હેઠળ

તૈયાર કરવામાં આવેલ – અને ૨૦૧૩ ના સદર એક્ટની કલમ ૨૪(૨) હેઠળ કાર્યવાહી રદબાતલ થયેલી ગણવા દ્વારા સંપાદન કાર્યવાહીને સંપૂર્ણપણે પડકારી હતી. આ જોગવાઈ હેઠળનો કોઈપણ નિર્ણય ક્રમશઃ આગળ વધવો જોઈએ. પ્રથમ, લેન્ડ એક્ટિવેશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની કલમ ૧૧ હેઠળના એવોર્ડનું તથ્ય સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત હોવું જોઈએ. સદર એવોર્ડ સદર એક્ટના અમલ એટલે કે ૦૧/૦૧/૨૦૧૪ થી ઓછામાં ઓછા પાંચ વર્ષ (અથવા વધુ) પહેલાંનો હોવો જોઈએ, એટલે કે એવોર્ડ ૦૧/૦૧/૨૦૦૯ ના રોજ અથવા તે પહેલાં પસાર કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ. આ સ્થાપિત થયા પછી, જો કબજો લેવામાં આવ્યો નથી અથવા વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું નથી તેમ જણાય, તો કાર્યવાહી રદબાતલ થયેલી ગણવામાં આવશે. ત્યારબાદ, સંબંધિત સરકાર, જો તે ઈચ્છે તો, તે જ જમીન માટે પરંતુ ૨૦૧૩ ના સદર એક્ટ હેઠળ સંપાદન કાર્યવાહી ફરીથી શરૂ કરી શકે છે.

કલમ ૨૪(૨) હેઠળની પ્રત્યેક આવી રદબાતલ થવાની પ્રક્રિયા માટે અસ્પષ્ટ અને અપરિવર્તનીય રીતે એ જરૂરી છે કે કલમ ૧૧ હેઠળના એવોર્ડ પસાર કરવા અંગે ૦૧/૦૧/૨૦૦૯ ના રોજ અથવા તે પહેલાંનો તથ્યલક્ષી નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવે; વધુમાં, વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોવું અથવા સંપાદનકર્તા દ્વારા કબજો લેવામાં આવ્યો ન હોવો, આમાંથી કોઈપણ એક તથ્ય સાબિત થવું જોઈએ, જે રદબાતલ થવા માટેની પ્રારંભિક આવશ્યકતા છે.

રેકૉર્ડ પરથી, આ અપીલો કલમ ૨૪(૨) હેઠળ સંપાદન રદબાતલ થવાની કોઈપણ જાહેરાત પહેલા આવશ્યક એવા આ અનિવાર્ય પ્રશ્નોના અસ્પષ્ટ રીતે જવાબ આપતી નથી. આમાંની પ્રત્યેક અપીલે આ કોર્ટ કાયદાકીય રીતે સંપાદન રદબાતલ થવાની જાહેરાત કરે તે પહેલાં કલમ ૨૪(૨) ના ઘટકો પર આ કોર્ટને તથ્યલક્ષી રીતે સંતુષ્ટ કરવી આવશ્યક છે.

આ કોર્ટે પુણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ હરકચંદ મિસીરીમલ સોલંકી (૨૦૧૪) ૩ એસ.સી.સી. ૧૮૩, યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ શિવ રાજ (૨૦૧૪) ૬ એસ.સી.સી. ૫૬૪ અને બિમલા દેવી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા (૨૦૧૪) ૬ એસ.સી.સી. ૫૮૩ સહિતના અનેક નિર્ણયોમાં નવી જોગવાઈનું અર્થઘટન કઈ રીતે કરવું તે સ્પષ્ટ કર્યું છે, એટલે કે સંપાદન રદબાતલ થાય છે.

આ કોર્ટ સમક્ષ અન્ય અપીલોમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૪ ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ ધ રાઈટ ટુ ફ્રેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એકિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ સેટલમેન્ટ ઓર્ડિનન્સ, ૨૦૧૪ સ્પષ્ટ કરે છે કે જો સંપાદિત જમીનનો કબજો આ સંબંધમાં પસાર કરવામાં આવેલા વચગાળાના હુકમોને કારણે લેવામાં આવ્યો નથી, તો સંપાદનને ૨૦૧૩ ના સદર એક્ટની કલમ ૨૪ ના હેતુ અને આશયથી સુરક્ષિત અને અલિપ્ત રાખી શકાય છે. આ કોર્ટે હવે રેડિયન્સ ફિનકેપ (પી) લિ. વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય [૧૨/૦૧/૨૦૧૫ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ સિવિલ અપીલ ૪૨૮૩/૨૦૧૧] માં સ્પષ્ટ કર્યું છે કે સદર

ઓર્ડિનન્સનો અમલ માત્ર ભવિષ્યલક્ષી રહેશે. આ કોર્ટે તેમાં નીચે મુજબ ઠેરવેલ છે:

"કલમ ૨૪(૨) હેઠળ સંપાદિત જમીનના ધારકો/માલિકોને આપવામાં આવેલ અધિકાર કાયદાકીય અધિકાર છે અને તેથી, સદર અધિકારને સદર પેટા-કલમમાં પરંતુક દાખલ કરીને સદર ઓર્ડિનન્સ દ્વારા ભૂતકાળની અસર આપ્યા વગર છીનવી શકાય નહીં."

આ કાનૂની સ્થિતિ ત્યારબાદ આ કોર્ટે દ્વારા અરવિંદ બંસલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા (૧૩/૦૧/૨૦૧૫ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ સિવિલ અપીલ ૪૧૭-૪૧૮/૨૦૧૫) અને કરનાઈલ કૌર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ [૨૨/૦૧/૨૦૧૫ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ સિવિલ અપીલ ૭૪૨૪/૨૦૧૩] માં પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવી છે. અમે આ તમામ નિર્ણયો સાથે સન્માનપૂર્વક સહમત છીએ. જો એવી કોઈ અસ્પષ્ટતા ન હોય કે (એ) એવોર્ડ પાંચ વર્ષથી વધુ જૂનો છે અને (બી) વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું નથી અથવા (સી) જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો નથી, તો સંપાદન રદ કરવાને પાત્ર છે. રાજીવ ચૌધરી એચ.યુ.એફ. વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [૦૬/૦૨/૨૦૧૫ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ સિવિલ અપીલ ૮૭૮૬/૨૦૧૩] માં, એ નોંધીને કે સામાવાળાઓ દ્વારા જમીનનો વાસ્તવિક કબજો લેવામાં આવ્યો નથી, કે સામાવાળાઓ દ્વારા અપીલકર્તાને વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું નથી જેના સંબંધમાં એવોર્ડ ૦૬/૦૮/૨૦૦૭ ના રોજ પસાર

કરવામાં આવ્યો હતો, સંપાદન કાર્યવાહી રદબાતલ થયેલી જાહેર કરવામાં આવી હતી. આ જ સ્થિતિ પર આ કોર્ટની બીજી બેંચ દ્વારા ૧૦/૧૨/૨૦૧૪ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ સિવિલ અપીલ ૮૭૮૫/૨૦૧૩ માં રાજીવ ચૌધરી એચ.યુ.એફ. વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા માં પહોંચવામાં આવ્યું હતું.

આ તમામ અપીલોમાં, જમીન માલિકોની રજૂઆત છે કે કાં તો કબજો હજુ પણ તેમની પાસે છે, અથવા રાજ્ય દ્વારા વળતર આપવામાં આવ્યું નથી. પરિણામે, જમીન માલિકો ધ રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રીસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ (જે હવે પછી "૨૦૧૩ ના સદર એક્ટ" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૨૪ પર આધારિત કાર્યવાહી શરૂ કરવાની દરખાસ્ત કરે છે.

તમામ વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી, અમે ગુણવત્તા પર પ્રવેશ્યા વિના, જમીન માલિકોને જો ૨૦૧૩ ના સદર એક્ટની કલમ ૨૪ હેઠળના હુકમો તેમના હિતની વિરુદ્ધ હોય તો અપીલ પુનઃજીવિત કરવા માટે અરજ કરવાની સ્વતંત્રતા આપીને આ કાર્યવાહીનો નિકાલ કરવા માટે પ્રેરાયા છીએ. અમે, તેથી, જમીન માલિકોને આજથી આઠ અઠવાડિયાની અંદર ૨૦૧૩ ના સદર એક્ટની કલમ ૨૪ ના લાભ માટે યોગ્ય ફોર્મ/કોર્ટમાં યોગ્ય કાર્યવાહી શરૂ કરવાની મંજૂરી આપીએ છીએ. અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે, જો કોઈ જમીન માલિકોએ સંબંધિત હાઈકોર્ટનો આશરો પહેલાથી જ લીધેલ હોય, તો ૨૦૧૩ ના સદર

એક્ટની કલમ ૨૪ હેઠળની તેમની અરજ ગુણવત્તાના આધારે નક્કી કરવામાં આવશે.

આ સંજોગોમાં આ તમામ અપીલોનો નિકાલ કરવામાં આવે છે અને પક્ષકારોને જો ૨૦૧૩ ના સદર એક્ટની કલમ ૨૪ હેઠળના હુકમો તેમના હિતની વિરુદ્ધ જણાય તો આ અપીલો પુનઃજીવિત કરવાની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવે છે. વચગાળાનું રક્ષણ, જો અગાઉ આપવામાં આવ્યું હોય, તો આજથી ૯૦ દિવસના સમયગાળા માટે ચાલુ રહેશે.

વધુમાં એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે અપીલ પુનઃજીવિત કરવાની ઈચ્છા ધરાવતા પક્ષકારોએ હાઈકોર્ટના હુકમ પસાર થયાના ૯૦ દિવસની અંદર આ કોર્ટનો સંપર્ક કરવો આવશ્યક છે."

૩. આ બે અપીલોનો પણ ઉપરોક્ત શરતોમાં નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અપીલોનો નિકાલ કરવામાં આવેલ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used

for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.